

Kilencvenkét évesen, 1916. május 1-jén örökre lehunyta szemét Magyarország legöregebb újságírója, lapszerkesztője, királyi tanácsosa, a Ferenc József-rend lovagja, az arany érdemkereszt tulajdonosa, a Balatoni Szövetség tb. tagja, Roboz István. Hetven éven át írt szeretettel szülőföldről és környékéről, a Balatonról. Maga így vallott: „Soha nem szüntem meg az országnak ezt a legnagyobb, legfényesebb tükrét – mint nevezni szoktam – az ország közönsége előtt dicsőíteni, s milyen gyógyhatására a lélek és kedély acélozására csak egy van az országban! Legyen áldott forrásaid napsugártól csókolt minden cseppje, mely a világrengető háború száz csatájában vérző hősei, hadi erényekben tündöklő vitézei sebeit gyógyítja!”

Ha ma feltesszük a kérdést, ki is volt Roboz István, legtöbbször tanácstalanul próbálnánk a választ megadni. Pedig nem volt ez mindig így. Ő volt az, aki élénk tevékenységet fejtett ki a dunántúli irodalmi életben, akinek sokat köszönhet Zala és Somogy vármegye, a magyar művelődéstörténet. A 19. és a 20. század fordulójának elismert írója csak az utódok múlt iránti közönyössége miatt került a feledés feneketlen kútjába.

Sajnos irodalmi kézikönyveink sem tudnak róla. Az irodalmi lexikonban azt jegyezték fel, hogy költő, újságíró volt, iskolatársa Petőfinék és Jókainak Pápan. 1848-ban fejezte be tanulmányait, majd részt vett a szabadságharcban. Később a neve a *Kossuth imája a kápolnai csatában elesettek felett című művével* (Kaposvár, 1849) vált ismertté, amit csaknem mindegyik európai nyelvre lefordították. 1866-ban alapította a *Somogy című lapot, amelyet haláláig szerkesztett*.

Persze nem tagadható, hogy Roboz rengeteget írt, nehezen áttekinthető szövegszövevényt hagyott hátra, műveinek többsége nem állja ki az idők próbáját – ahogy arra Laczkó András hívja fel tanulmányában a figyelmet. Ám éppen ezért kell munkásságából, tevékenységéből kiemelni, felmutatni a jót, az értékeset, az időtállóat.

Roboz István 1826. október 22-én született Kötcsén. Születési éve körül – több életrajzírója szerint is – egy legenda terjedt el, nem kis mértékben magának Roboznak köszönhetően. Nagy tisztelője, dr. Andorka Elek vármegyei t. főügyész, a szerkesztői 25. (1887. május 1-i) és 1913-as 50. jubileumán elmondott beszédében például így fogalmazott: „Roboz István Kötcsén, születési évét senkinek el nem árulván, számításom szerint 1826 körül született.” Ha Roboz – amint azt Laczkó gyanítja – öregítette, fiatalította is magát pillanatnyi érdekeinek megfelelően, úgy gondolhatnánk, hogy Szinnyei 1906-ban megjelent kötetében már a valós dátumot olvashatjuk, hisz Szinnyei az élőkétől saját önéletrajzát kért. Nem így van. A kötet 1828. október 26-át jelöli meg Roboz születési dátumaként.

A valós születési évet Laczkó András közölte első ízben. A nagycsepelyi református anyakönyv ugyanis a következőket tartalmazza: „1826. October 22. Szülék: Kötsei Ns. Roboz Miklós ur, Zugor Judith Assz. Gyermekek neve: István. K. Atyák s Anyák Neve: Ns. Kerkapoli István, Bóka Erzsébet Ifjú Assz.” Ezt az évet támasztják alá a pápai református gimnázium tabellái is.

A fiatal Roboz Istvánt szülei a híres pápai kollégiumba küldték tanulni. A pápai alma materben Petőfi és Jókai voltak idősebb iskolatársai. Roboz később megírta

visszaemlékezéseit, de a valós és a lényeges momentumok mesés, legendás elemekkel keverednek; hogy mennyire tények, ma már nehéz megállapítani. Későbbi korok irodalomtörténései legalábbis fenntartással fogadják.

A sokszor vitriolos tollú Hatvany Lajos elsősorban a „szemtanúi előnyét” emelte ki a szerinte „írnytudatlannak” s megjegyezte: „Ez a szemtanú előnye a kései Plutarchosok felett.” Roboz kritikusai több esetben pontatlanságát, nehezen bizonyítható állításait vetették a szemére. Visszaemlékezései pápai éveire mégis fontos adalékul szolgálnak a kor kutatói számára. „Ha Sárközy írja, hogy Petőfi az iskolapadban közvetlenül mellette ült, akkor ennek a történelmi ténynek nincs képzeletkeltő ereje. Ellenben ha Roboz sorolja föl, hogy Petőfi padjában első helyen egy szőke, szikár Balogh, a másodikon Kozma Sándor, a harmadikon Kovács, a negyedikon Petrovics, s az ötödiken Sárközy Miklós ültek, akkor a diáknevek szuggesztív névsora megannyi buksi főnek képzetét kelti, melyek közt a családi nevekhez biggyesztett két jelzőnek varázserejével mindenekelőtt Balogh elevenedik fel” – ismerte el Hatvany. De megelevenednek a diákok másutt is, mikor a „tejszín arcú hosszú szőkehajú Jókai Móric, Szűcs Dániel, Petrics Soma, ki utóbb neves festő lett, Áts Károly, Kolmár József, a zord sötétarcú, torzonborz hajú Petrovics Sándor; utóbb pár évvel fiatalabbak közt: Puzdor Gyula, Nagy Sándor (a volt csökölyi lelkész)” tanulótársairól ír, s megjegyzi róluk: „Egyik kitűnő táncos volt, a másik szépen szavalt, mint Horváth; még üvegemberünk is volt, az erős termetű Kablovszky, ki borozás közben úgy megevett két-három poharat, mintha csak pástétom lett volna.”

Roboz 1848-ban végezte el jogi tanulmányait. Több forrás szerint már ekkor túl volt első, komolynak számító publikációján, amely a győri *Hazánkban* jelent meg 1847-ben. Az adott lapszámok, a *Hazánk* 1847. évfolyam II., valamint az 1848. évfolyam I. félévének bekötött példányai megtalálhatóak a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum Festetics Könyvtárában. A hetente három alkalommal megjelenő újság olyan neves személyiségeket nyert meg szerzőknek, mint Vas Gereben, Petőfi Sándor, Lauka Gusztáv, Beöthy László, Tompa Mihály, Vajda János, Szilágyi Sándor.

Roboz viszonylag rendszeresen küldte leveleit Pápáról az újságnak, és beszámolt a leginkább érdeklődésre számot adó eseményekről. Levelei Labora álnéven nem kis humorral fűszerezték a leggyakrabban kritikus megjegyzéseket: „Utczáink kövezik: a' tyúkszemek szaporodnak. Néhány rendőrtiszt átokhárítót akar tüzetni hátára (ad formam villámhárító). Ki álomport akar venni, éjjeliőreinknél kapható.” „Legnagyobb újdonságul írhatom, hogy már arszlánaink is karperecet viselnek.” „Hideg van: ölik a disznókat a' hentesek: hanem természetesen azok feltámadnak, kiket a' bor öl meg.” Roboz egyébként nemcsak Labora álnéven, hanem saját nevében is publikált a lapban, főleg verseket.

A *Hazánk* részletesen beszámolt a szabadságharc eseményeiről. Az 1848. március 18-án megjelenő szám lehozta Petőfi *Nemzeti dalát* is. Roboz a március 25-i számban így tudósított Pápáról:

Pápa, mart. 19. 1848.

[...] Eljött a kilencz óra: a' helybeli tanulóifjúság az úgynevezett gróf újtjáról megkezdé az ünnepi menetet, a' diákbanda és dalegylet kíséretében. [...] Így jártunk be minden nagyobb utczáinkat, meg-megállva egy-két jeles emberünk laka előtt, kik a' nemzet örömétől hevülve szintén lelkes szavakkal idvezelték nagyjainkat, 's az el-ért aranykort. Így múlt el az ünnepély: mely, hiszem minden polgártárs keblében örök emlék leend.

Jött ismét egy nagy nap, tizennyolcadika; midőn a' nemzeti őrsereg szent könyvében neveinket feljegyeztük, 's a' hazánk zászlaja alá esküvénk: kevés idő csak, 's oldalunkon kard csörög a' hazáért. Istenem! eljött a' te országod.

Jogegyenlőség és szabadsajtó.”

Az április 8-i lap Roboz naplótöredékét közölte, amelyből megtudjuk, hogy kimozdult Pápáról, mert március 27-én még az iskolavárosból tudósított, de 30-án már Szentgálon, illetve Tótvázsonyban volt, később meg Veszprémben, majd Balatonfüreden. A lap szerint 29-én (de minden bizonnyal inkább 31-én) ért Veszprémbe, hogy április 3-án már Balatonfüreden írja naplóját. Jegyzeteiből kitűnik, hogy a szent ügy támogatói mellett éles szemmel veszi észre a számára elfogadhatatlan zendülést és atrocitásokat. Szomorúan tapasztalta, hogy Veszprémben és Balatonfüreden egyetlen nemzeti színű zászló sem leng: „Midőn [Veszprém – Cs. G.] falai közé léptem, először is a' lélekharangot hallám kongani. Ki volt a' halott? a' szent ügy! egyetlen lobogó sincs a' városban.”

De Roboz nem hadfi, inkább csendesebb munkása, szemlélődője az eseményeknek. Erről az időről így emlékezett: „A márciusi napok után együtt szerkesztettük [Petőfivel – Cs. G.] az »Életképek«-et, s abban a félévben jelentek meg a lapban csaknem valamennyi akkor élő magyar irodalmi kapacitás legszebb művei: Vörösmartytól a »Szent ember«, Arany Jánostól a »Rodostói temető«, a »Rákócziné«, a »Rab lelkek«, a »János pap országa«, az »Álom és való«. Tompától minden számban vers vagy próza. Petőfítől néha két költemény is. Itt jelentek meg Gyulai Pál, Szász Károly, Tóth Endre, Tóth Kálmán, Lisznyai, Lévy, Jámbor, Bozzai legszebb költeményei; Garay János utolsó munkája; Vasvári, Szilágyi, Kalmár, Lázár Kálmán, Dobsa, Helfy, Pap Gábor, Roboz prózai művei; Bernáth Gáspár, Lauka tréfás munkái: magam is teleírtam minden számban negyedrészt a lapnak; soha annyi szépirodalmi írója a magyar nemzetnek egy kalap alatt nem volt, tán nem is lesz.”

Ez idő tájt írta élete legismertebb művét, a *Kossuth imáját a kápolnai elesettek fölött*. Erre unokája, a neves festő, Bernáth Aurél így emlékezett: „Ez az ima tette híressé nagyapámat a múlt században, mert a Bach-korszakban és a kiegyezés utáni időkben kevés családi otthon akadt, ahol rámában a falon ne lett volna található. Legtöbbször Székely Bertalan festményének nagyméretű színes reprodukciója alá volt nyomva. A kép Kossuthot térdelve ábrázolta egy nagy sír előtt, háta mögött díszszázadnyi katonasággal.” Ezt követően Bernáth közölte az ima szövegét, megegyezően a Tóth Béla *Mendemondák* című könyvében található szöveggel.

Érdekes adalékul szolgálhat az a történet, miszerint Keszthelyen megtaláltam a fentiekben leírt olajnyomat egyik példányát. Ám ez a szöveg komolyabb mérték-

ben eltér az előzőekben említett források szövegétől. Az eredetinek mondott szöveg a jelzett kötetekben megtalálható, így érdekességként csak a keszthelyi változatot közlöm teljes egészében: „Felséges Úr! Árpád fiainak Istene! Tekints reánk csillagokkal övedzett trónusodról és hallgasd meg könyörgő szolgálodat, kinek ajkáról milliók imája száll eged tündöklő kárpitja felé, hogy áldja és magasztalja a Te mindenhatóságod erejét! Istenem! felettem éltető napod ég, s térdeim alatt a szabadság csatájában elhullott vitéz honfiaiunk csontjai nyugosznak, – fejem fölött kéken mosolyog az ég, lábaim alatt gyászossá vált a föld, ősapáink unokáinak kiomlott véréből! – Óh! csak hadd szálljon alá napodnak teremő sugara, hogy virág fakadjon a véráztatott hantokon, mert e porladó tetemek koszorú nélkül el nem hamvadhatnak. Isten! Ősapáinknak s népeknek Istene!! hallgasd meg ágyúink bömbölő szavát, melyben vitéz népednek lelke mennydörög, hogy széjjelzúzza az önkény bilincseit osztó vaskarjait.

Mint szabad hazának szabad fia térdelek ez újabb temetőn, honfiai, testvéreim roncsolt tetemein. Ilyen áldozatok árán szentté válik e hazának földje, ha bűnös volt is, óh Istenem! — mert vérrel megszentelt földön rabnépnek élni nem szabad! Atyám! ősatyáinknak védelmező Istene! milliók felett hatalmas Úr! ég, föld s tengereknek mindenható Istene! Dicsőség nő e porladó csontokból és nemzetem homlokán fog ragyogni. Szenteld meg e porokat kegyelmeddel, hogy e szent ügyért elhullott bajnokok áldással nyugodjanak, szentelt hamvaikban. Ámen!”

Az eredeti imaszöveg idővel tehát valószínűleg formálódhatott és több változata élt. Lehetséges az is, hogy a több változatban is közkezen, közszájon forgó ima esetleg nem Roboz műve. Azt is tudjuk, hogy Kossuth sem tiltakozott a szerzőség ellen, midőn neki tulajdonították az ima szövegét. Roboz személyes nyilatkozata ez volt az ügyben: „1848-ban, mint pápai jogász haza jövén Kötcsére, ott voltam birtokomon; s mint igénytelen szereplő, de kuruc szónok belekeveredtem a tabi képviselőválasztásba. A mi jelöltünk volt Csapody Pál nagybirtokos s neves lótenyésztő, szabadelvű ember; a nép jelöltje volt Madarász. Madarász annyit ígért a népnek, hogy mi nem bírtunk vele s a választáson el is buktunk, habár nem csúfosan. 1849 márciusában Csapody Pál meghívta ádándi kastélyába választóinak törzskarát, többek között engem is, ki egyik szónoka voltam. Mi már ott találtuk, mint véletlen vendégeket, báró Wesselényi Miklóst, báró Kemény Zsigmondot, gróf Viczayt stb. Estve vacsoránál a kápolnai csatáról vitatkoztunk s mohón olvastam fel a Kossuth Hírlapjának erre vonatkozó közleményét. A világtalan báró Wesselényi lelke megható felköszöntést mondott, mely célzás akart lenni; többek közt a következő szavakra emlékszem; A nap, maga bár hideg, a magasból oly erővel lövellte rám sugarát, hogy belevakultam. Vacsora után maga Csapody kísért fel Kazay Miklós barátommal (jelenleg megyei tisztviselő) egyik emeleti szobába, hálásra. Itt írtam éjfél órákban a Kossuth imát. Másnap tíz órakerreggelinél engedelmet kértem, hogy felolvassam; ami meg is történt” – idézi Tóth Béla. A történet aztán több mint harminc évig fedésbe ment, de valóban nem Roboz írásáról van szó, egy évszázados legendával leszünk szegényebbek.

Ebben az időben Roboz még pályakezdő ügyvéd, köztisztviselő, közéleti em-

ber. Munkáját jó íráskészsége segítette. S amikor a szabadságharc térhódításával neki is állást kell foglalnia, mégsem tette meg egykönnyen.

Noszlopy Gáspár kormánybiztos 1849 májusában érkezett Kaposvárra, s nyomban megkezdte működését. Választása az akkor már publicisztikai minőségben ismert Robozra esett. Magához kérte. Roboz azonban sejtette, hogy Noszlopy miért akar vele beszélni, vonakodott megjelenni a kormánybiztos előtt. Erre Noszlopy pandurt küldött a lakására és felszólította, hogy „fejvesztés terhe mellett” jelenjen meg a kormánybiztos előtt. Roboz tudta, hogy Noszlopyval nem érdemes ujjat húzni, hát elment a vármegyeházára, ahol berendezték a kormánybiztos szállását, és elfogadta a neki felajánlott titkári állást. Az 1849. május 14-én megtartott megyei közgyűlésen, melyet Noszlopy nyitott meg, Roboz már kormánybiztosi titkárként olvasta fel a kormánybiztosi kinevezés okmányát. Kihirdették a trónfosztó nyilatkozatot és Kossuth Lajos kormányzóvá történt kinevezésének országgyűlési jegyzőkönyvkivonatát. A közgyűlés bizalmat szavazott Kossuthnak és a kormánynak. Elhatározták azt is, hogy a vármegyeháza számára megfestetik Kossuth Lajos arcképét. Roboz titkári kinevezése azonban nem tartott hosszú ideig, néhány hetes karrier után megszűnt. Egyik méltatója szerint „A forradalom viharában nem találja fel magát, a forradalom nem volt szelíd és csendes élet felé hajló lelkének eleme”.

A szabadságharc leverését követően rövid ideig bujdosott, majd Kötcsére költözött és gazdálkodni kezdett a családi birtokon. Gazdálkodott és írt. Tárcáit, cikkeit szívesen fogadta a kevés, de már működni hagyott magyar nyelvű lap, így a Császár Ferenc szerkesztette, újonnan induló *Pesti Napló* is.

A valódi újságírói, irodalmi pályát mégis a Nagy Ignác nevéhez fűződő *Hölgyfutárban* kezdte el. Abban a lapban, amely a történészek szerint egyike volt azoknak az újságoknak, amely a szabadságharc bukását követően szinte azonnal (1849. november 15.) engedélyt kapott a megjelenésre, ami a neoabszolutizmus rendszerében meglehetősen gyanús lehetett. Ugyanis amíg Pesten a szabadságharc alatt százhárom sajtóorgánum működött, addig Világos után mindössze kilenc magyar nyelvű lap maradt. Ebben a helyzetben tehát különösen jelentőssé vált az az újság, amely a szűkös lehetőségeket kihasználva és a szigorú cenzúrát kihasználva próbálta ébren tartani nemzeti irodalmunkat. A *Hölgyfutár* volt az egyik ilyen lap, annak ellenére, hogy színvonala miatt a kortársaktól is jogos bírálatban részesült sokszor. A lap közölte – többek közt – Csernátoni Lajos „vörös színű” leveleit, hasábjain – főleg álnéven – nem egy bujdosó vagy emigrált író is megjelent, s köztük Roboz is levelező viszonyba került a keszthelyi születésű Nagy Ignáccal.

Első kötete, a *Pécsi sugárszálak* 1852-ben Pécsen jelent meg. Roboz verseit a haza lelkes hölgyeinek ajánlotta. Kötcse azonban nem tudta végérvényesen lekötni, annak ellenére sem, hogy némely későbbi írásának gyökereit itt kell keresnünk.

1853-ban a tűzvész által elpusztított Szikszó megsegítésére Császár Ferenc szerkesztésében könyvet adtak ki. Ennek is egyik szerzője Roboz. Versének címe: *Mit adhat a költő? – Egy barna lány könyvébe*. A hosszú verset Roboz ars poeticájának is felfoghatjuk, benne összegzi a költők feladatát:

A költő csak napszámos a földön  
 Ki a reménység ekéjén szántogat;  
 Ily ekével szántja fel a jövőt,  
 S szór földébe virágmagokat.  
 Beh sokszor nem kelhet ki e virág,  
 Oh mert olyan hideg ez a világ!

[...]

*Ő csak ültet, s más szedi a virágát*  
 Melyből utóbb talán az ivadék  
 Megfonandja érdemkoszorúját  
 Ültet... ültet... tele van a kertje;  
 Annyit ültet, hogy egy virága sincs,  
 Mit a maga kalapjára tűzne...

Bár az utóbbi versszak mondandójának költői megfogalmazása mindenképpen figyelemre méltó – bár számunkra most nem a vers költői kvalitása az érdekes, amely összességében csak gyöngécskén csillant meg ilyen erényeket –, hanem a keletkezés időpontja: 1849. október 4-e és záró négy sora. E négy sor némileg kiszakad – formailag is – a költemény egészéből:

Azért áll a templom, bár ledölvé:  
 Rom felett is van harangzúgás;  
 Letéphették az oltár szentségét –  
 Ég még rajta a vigasztalás!

E sorok rendkívül sokat elárulnak Roboz véleményéből, s nem feledhetjük, hogy a könyv négy évvel Világos után került kiadásra.

1856-ban Roboz kiadta *A Balaton szerelme* című regét. Tündérmese ez a javából: a Balaton és a hajnalcsillag szerelmének története. Megszemélyesíti a tavat, a csillagokat, ebben a kissé dagályos, túlzottan szentimentális és romantikus szerelmi történetben.

Mi a bajod? fáj ott belől?..  
 Mi dúl, mi bánt, mi rág?..  
 Tudom tudom ezt a férget  
 Szerelemnek hívják!

Míg így eped a Balaton:  
 Csillaga az égen  
 Kalandjait elregélte  
 Társainak szépen.

Elmondta: hogy tündérleány  
 A szerelme tárgya;  
 S szépségére két világon  
 Alig akad párja.

Maga a tündérmese történelmi momentumokkal is keveredik, ami ugyan nem használ a költeménynek, de megpróbál a szerző a mesébe némi ismeretterjesztést is becsempészni:

Galerius maga, Rómának császára,  
 Hogy nagy legyen e szép paradicsom ára;  
 S örök hírt adjon a drága tartománynak,  
 Nejéről nevezte szép Valériának.

A történelmi résznél lábjegyzetekben hivatkozásokat is tett: „Lásd Horváth B. Balaton környékéről írt kézikönyve 66. lapja. Mindezekről bizonyóságot tesz Aurelius Victor római történetíró” stb.

1855-ben Robozt már Kaposváron találjuk, 1856-ban a törvényszéknél vizsgálóbíró, később megyei tisztii főjegyző.

1862. július 1-jén Wajdits József könyvkereskedő kiadta Somogy és Zala megye első lapját, a *Zala-Somogyi Közlönyt*. Ez azért volt nagy tett, mert vidéken ekkor nagyon kevés a lap; Somogyban, Zalában egy sincs. A *Zala-Somogyi Közlöny* első szerkesztője a kaposvári ügyvéd, Fodor Pál, majd 1863-tól két éven keresztül Roboz lett, aki megalapította a *Somogy* című lapot is, élete fő művét, melynek tulajdonosa és szerkesztője lesz haláláig. Ő így emlékezett a kezdetekről: „Az első Somogy lapot alapítottam, 1863-ik év október 1-én, mikor alig néhány lap volt az országban. A vidéki nyomdák is – ahol ugyan volt – a legnyomorultabb állapotban. Én Knezevich nyomdájában állítottam ki a lapot, ki a rabokkal a megyeházának dolgozott. Midőn ugyanis a hasábok ki voltak szedve és formába téve 4–5 rab felemelt egy óriás káposztáskövet és rátette: kivették az egy oldalt, aztán a másakra megint rátették, én pedig izzadva néztem a szennyes nyomást.”

Roboz tehát kétszer indította meg a *Somogy*ot. 1863-ban, amely évtől a szerkesztői tevékenységét jegyzi, utána pedig 1866-ban. Az első vállalkozás ugyanis megbukott. Ezért vállalta a *Közlöny* szerkesztését, de ez a munka nem igazán elégitette ki újságírói és lapalapítói ambícióit, így új, saját lap megjelenését kérelmezte. Kétszeri kérelme után nem sokkal, 1865. október 6-án a főtárnokmester engedélyezi újból a *Somogy* megjelenését. Különbéféle gondok miatt a lap csupán 1866. március 6-án látott napvilágot, de egész dunántúli merítéssel dolgozott.

Roboz ezzel a munkával páratlan jelentőségű és méretű társadalmi, gazdasági és kulturális tevékenységet fejtett ki. Helyi és országos jelentőségű írókat, költőket volt képes megnyerni a lapnak: Kisfaludy Atalát, Szalay Fruzinát, Zichy Antalt, Kiss Józsefet, Jókai Mórt, Reviczky Gyulát, Beksits Gusztávot, Lónyay Menyhértet, Mik-

száth Kálmánt, Pósa Lajost, Bródy Sándort stb. Az új hetilap feladatának tekintette a középosztály nevelését a gazdaság, az ipar és a kereskedelem terén. Nem elhanyagolható, sőt komoly erőfeszítéseket tett a szellem emeléséért, ápolta a nemzet számára értékes hagyományokat.

1863-ban Pesten, Emich Gusztáv magyar akadémiai nyomdásznál jelentette meg a *Daguerreotyp vagy azon nevezetességek arcképcsamoka, kik nem pártolják az irodalmat* című kötetét, melyben az irodalmat nem pártolók közül néhány név: Bank Ignác, Heverdi Aladár, Szesz Illés, Szajkó Gráci, Puczvölgyi Etelka, Széloltó Peti. Roboz nem rejtette véka alá bírálatát, kritikusan szólt a honi állapotokról. Az irodalom fogadtatása vonatkozásában ezt később is megette, amikor leszögezte: „Az a nép van Istenhez legközelebb, a melyik legtöbbet olvasott.”

Kaposvár nem szakította el végérvényesen Kötcsétől. Gyakran visszatért szülőfalujába, s ha nem is olyan intenzitással, mint Kisfaludy Atala, de megjelentette a falut több munkájában is.

Több könyve jelent meg: az *Egy porladó szív levelei* (Nagykanizsa, 1864), a *Virágok albuma 1867-re* (Kaposvár, 1866), *A billikomból* (Nagykanizsa, 1878), közben 1863–1866-ban szerkesztette a *Kaposvári és a Somogyi Képes Naptárt*. Könyveinek egy részéről a *Hölgyfutár* közölt kritikát.

Roboz szerint kora társadalmá gyógyításra szorul. Éppen ezért adhatta az 1880-ban megjelenő vaskos kötetének *A tükörből* címet. A könyv két jól elhatárolható részre oszlik, az első részben főleg újságcikkeit, verseit közli. Így bocsátotta útjára őket: „Átélttem, megfigyeltem az eseményeket; jegyeztem folyamatosan: a futó idő mit hagy s mit visz el tőlünk? *s íme itt adom tiszta tükörben.*” A második részben arcképeket közölt, többek között Kisfaludy Ataláról, Kovács Zsigmond veszprémi püspökről, gr. Somssich Imréről, gr. Széchenyi Pálról. Éles szemmel vette észre és sokszor vitriolos tollal tette szóvá benyomásait. Íme, példaként pár, ma is jól értelmezhető gondolata e kötetből: „Az erdőket folyvást irtják, tehát még kevesebb fa, árnyas hely 'páraképződéshez szükséges lombosító' van Magyarországon, mint aszályos évben volt” – írja a *Bor és víz* című cikkében, amelyben felháborodott a sokszor esztelen környezetpusztítás ellen. Az *Első a föld, s azután a politika* már címében is Roboz véleményét sugallja, hogy azután leszögezzé: „Még a hazaárulónak is meg lehet bocsátani Magyarországon, de annak, ki a szántóföldet nem szereti, soha!” A társadalomról alkotott sötét képét is nyíltan megfogalmazza: „A társadalom nagyon beteg fent és alant egyes rétegekben, melyeknek orvoslása elébb való országgyűlés, boszniai hódítás, magyarbank, adószedésnél.”

1879. július 26-án a császár a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

1885 szeptemberében a már országosan neves Roboz Istvánt Budapesten elnökének választotta a vidéki lapszerkesztők kongresszusa. Ez talán első lépése volt annak a nagyszabású ünnepségnek, amellyel 40 éves írói és 25 éves szerkesztői munkáját ismerték el. Erre azonban csak két évvel később, 1887-ben került sor, midőn e célból megmozdult szinte az egész ország írói, szerkesztői társadalma.

A nagy ünnepség helyszíne Kaposvár volt, de Kötce is részese kívánt lenni

az ünneplésnek. Volny Kacs Kovics Irén 1887. április 3-án felhívással fordult „Köttse művelt lelkű és intelligens lakosaihoz”, hogy Roboz István jubileumára pénzadományokat gyűjtsön. Ebből az összegből a kötcseiek ezüst billikomot vettek és átadták az ünnepeletnek. Az ezüst serleg huszonhét évig volt Roboz birtokában, amikor is 1914-ben azt átadta a kötcsei evangélikus egyháznak.

A jubileumi ünnepség időpontja 1887. május elseje, tizenegy óra volt. Helye a megyeháza díszterme, a nap eseményéről a *Somogy* számolt be a legrészletesebben, innen ismerjük a megemlékezés programját. A díszterem közepén lévő asztalra a tisztelet és megbecsülés koszorúit és csokrait helyezték el. Itt kapott helyet a budapesti írók, művészek és Roboz Amália koszorúja, Kisfaludy Atala koszorúja, rajta a szalag felirata: „Virágok anyád sírjáról. Koszorúba fűzte Kisfaludy Atala.” Ünnepi beszédet Németh Ignác az intéző bizottság elnöke mondott, majd Hocsk János szavalt el az alkalomra írt versét *A szabadság és a sajtó* címmel. Dr. Andorka Elek Roboz életrajzát ismertette, amit a díszes tokban elhelyezett aranytoll átadása követte, a koszorúk átvétele után pedig az ünnepelet megköszönte a jókívánságokat. Az ünnepelet Újváry apát szavai zárták. Ezzel azonban még nem ért véget az ünneplés, mert ezt követően Roboz meghívta ebédre a sajtó képviselőit. Este a Korona nagytermében bankett volt tiszteletére. A korabeli újság még a menüt is fontosnak tartotta közölni, amely olyanra sikeredett, akár egy szabadvers:

Hideg felvagdalt,  
Vesepecsenye mártással,  
Túrós csusza, Jardinerie,  
Sajt.

Roboz hivatalos elismerésként királyi tanácsosi címet kapott e jeles ünnep alkalmából.

A hivatalos megemlékezéseken túl a család is ünnepelet. Otthon, szűkebb körben gyermekei köszöntötték, de jelen volt Szalay Fruzina és Kisfaludy Atala is. Szalay Fruzina Victor Hugo *Alkony* című versének fordításával kedveskedett, Kisfaludy Atala pedig saját versével. Az ünnepeletet sokan köszöntötték levélben is. Többek közt: Jókai Mór, Mészöly Géza, Vaszary Kolos, Lauka Gusztáv, Noszlopy Tivadar, aki Noszlopy Gáspár testvérének, Pálnak volt a fia.

Az idősebb író a továbbiakban is aktívan részt vett a megye irodalmi életében. Ebben az időben (1896) kereste meg levélben Ferenczi Zoltán és Endrődi Sándor, hogy a Petőfi Társaság részére írja meg a *Petőfi Sándor Pápán* című munkát, de általában is vesse papírra Petőfiről megmaradt emlékeit. Az írás több lapban is megjelent (*Pesti Hírlap*, *Pécsi Napló*, *Somogy* stb.). Amint arról már történt említés, visszaemlékezéseinek hitelességéről kételyek merültek fel, de mindenképpen dicsérendő a sorok írójának korfestő összegzése, fantáziája. Ekkortól egyre gyakrabban hallunk Petőfihez, Jókaihoz fűződő barátságáról, a Kossuth-imáról.

Somogyon kívül a szomszéd vármegye, Zala is fontos tartózkodási helye volt

Roboznak, elsősorban Balatonfüred. Innét írta füredi fürdőleveleit, melyek forrásanyagai lehetnek a Balatonfüred történetével foglalkozóknak. Füred különben is az a hely, ahol számára fontos személyekkel találkozhatott; Jókaival, Vaszary Kossal és megannyi idejét ott töltő neves vendéggel. Zákonyi Ferenc Balatonfüredről írt monográfiájában a következőket jegyzi meg: „Roboz István közel 60 évig volt a fürdő fizetés nélküli vendége. Írásaival fizetett.” Tehát a fürdőhely vezetői már akkor belátták, megéri a vendég ingyenes elszállásolása, ha cserébe propagandát fejt ki, és még jobban ráirányítja a figyelmet az ismert településre.

Roboz leánya kérésére Füreden írta meg élgalamb-lövészet elleni röpiratát, amely véres sport nagyon sok ember ellenszenvét váltotta ki. Írását így kezdi: „Július hó 2-án megkezdődik a vérontás B.-füreden; hull a galambvér.” Röpiratáért az Országos Állatvédő Egyesület írásos köszönetét fejezte ki.

A századforduló után a Berzsényi-kultusz egyre erőteljesebben tört utat magának, elsősorban Somogy megyében. A belügyminiszter 77 565/1904. III. szám alatt engedélyezte a Somogy vármegyei Berzsényi Irodalmi Társaság működését. 1904. április 18-án a kaposvári városházán azért gyűlnek össze a meghívottak, hogy döntsenek a társaságról. A célok körvonalazására Robozt kérték fel, aki meg is tette azt, hangsúlyozva az irodalom szolgálatát. A Társaság elnökének Roboz Istvánt, társelnöknek Kisfaludy Atalát, jegyzőnek dr. Pete Mártont szavazták meg.

Halála előtt minden addiginál nagyobb ünneplésben volt része az ötvenéves szerkesztői jubileuma kapcsán. A rendezvényre 1913. október 13-án tíz órakor, a kaposvári megyeháza dísztermében került sor. A megemlékezés lefolyásáról a *Somogy-vármegye* című lapból értesülhetünk, szinte mindenre kiterjedő részletességgel. Az újság szerint Roboz István Makfalvy Géza főispán és Kovács Sebestény Géza polgármester társaságában lépett a terembe. Megnyitót Makfalvy Géza mondott, majd dr. Andorka Elek ecsetelte az ünnepektől széleskörű tevékenységét. Az ünnepségen maga az ünnepektől is megszólalt: „Eljöttem hódoló tisztelem és köszönetem kifejezni azon mérhetetlen kegyért, mellyel az erényekben és tettekben gazdag vármegye székvárosának közönsége e napot megtisztelte.” Munkásságát, a vesztes szabadságharc utáni újságírói tevékenységét, intelmét, talán éppen a jövő ítéseinek is szánta: „Igaz, hogy én ott voltam a vidéki lapirodalom bölcsőjénél az első riogatók közt, midőn a nemzet kifáradva, vérig sebezve a Szabadságharcban; a németesítő rendszerben intenciói, nagyratörő szelleme kigúnyolva, sebjeinek kötözése, önállóságának visszaküzdésével volt elfoglalva s az irodalom gondozására kevés gondot fordíthatott. Azon viszszás helyzetben voltunk, hogy az irodalom vigasztalta, erősítette a gyászoló anyját, a nemzetet, alapjában maga is erőtlén, de céljainak öntudatában hatalmas. Igen, az irodalom támogatta a nemzetet és nem megfordítva. [...] Elvihetik kincseinket, szabadságunkat; egyet soha; a nemzet műveltségét; sőt ez az egyetlen tényező, mely a népektől elvett szabadság és jogaikat vér nélkül szerzi vissza.”

Robozról ekkor készítette el kitűnő grafikáját Rippl-Rónai József, a kép jobb felső sarkában a következő ajánlással: „Az én aranyos, kedves Pista bátyámnak régi, régi szeretettel és igaz tisztelettel: Rónai 1913. június.”

Ugyancsak ekkortájt jelent meg az elhunyt élettársának ajánlott kötet, azaz Balassa Jusztina 1912 esztendei halálán való kesergésének könyvecskéje, melyben utolsó erejével elsíratta a számára oly kedves embert. Ezt követően megpróbálta összegezni munkáját, leltárt készített, elrendezgette dolgait, feljegyzéseket készített. Sok mindent már az utókornak címzett. Ilyen a Roboz-depositumban talált *Jótekonyságok* címet viselő kézírata is. Összegyűjtötte a rendelkezésre álló adatokat; Jókai leveleit, a kaposvári hentes céh 1867-ben számára kiállított mesterlevelét, a hozzá érkezett leveleket, legyen az hivatalos vagy magán, a róla írt cikkeket.

1915-ben a Balatoni Szövetség tiszteletbeli tagjává választotta. Roboz a döntést megköszönő levelében, április 20-án így írt a számára oly kedves tőről: „S ha majd a végzet kiüti kezemből a tollat, az lesz benne a végső hét aranyos betű: Balaton!”

A végzet még egy esztendőt várt. Csendes, öreg, háborús esztendőt. 1916. április 11-én halt meg Kaposváron az ország legöregebb szerkesztője, Roboz István. Emlékére a Berzsényi Társaság 1928-ban emléktáblát helyezett el Kaposváron, a Dózsa György utca 16. szám alatti, egykori lakóházán, a somogyi megyeszékhelyen utca viseli nevét.

### Felhasznált irodalom

- BERNÁTH Aurél (1956), *Így éltünk Pannóniában*, Budapest
- CSÉBY Géza (1996), *Egy öreg szerkesztő emlékezete. Adalékok Roboz István munkásságához – műveinek tükrében*, In: *Kötcse monográfiája*, Kötcse
- DERSI Tamás – SZÁNTÓ Tibor (1973), *A magyar sajtó képeskönyve*, Budapest
- HATVANI Lajos (1967), *Így élt Petőfi*, 1. köt., Budapest
- KANYAR József (1963), *Százéves a somogyi sajtó*, *Somogyi Néplap*, 1963. október 6. *Koszorú*, 1882. VIII.
- LACZKÓ András (1979), *Pályakép Roboz Istvánról*, *Somogy megye múltjából*, Kaposvár
- LACZKÓ András (1993), *Múzsák a Kapos partján*, Kaposvár
- Magyarország vármegyéi és városai*, *Somogy vármegye* (1913), szerk. CSÁNKI Dezső, Budapest
- Pápai Gimnázium tabellái*, 1840–47
- Szikszoói enyhlapok* (1853), Pest
- SZINNYEI József (1906), *Magyar írók élete és munkái*, Budapest
- TÓTH Béla (1896), *Mendemondák*, Budapest
- ZÁKONYI Ferenc (1988), *Balatonfüred*, Veszprém
- A Somogy*, a *Hazánk*, a *Somogyvármegye* számai